

KS. JAN ZWIĄZEK

SANKTUARIA MATKI BOŻEJ W DIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ

Pierwszy biskup częstochowski Teodor Kubina przemawiając w czasie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Chicago w czerwcu 1926 r. rozpoczął swoje wystąpienie tymi słowami: *jestem szczęśliwy, że jako biskup z Częstochowy, tego religijnego serca Polski, jako pierwszy minister Matki Bożej Częstochowskiej, Królowej Korony Polskiej, w Jej świętym imieniu i w imieniu Jej wiernego ludu na tym wspianym wszechświatowym Kongresie Eucharystycznym w polskim języku mogę złożyć hold Chrystusowi Eucharystycznemu ... do którego Ona prowadzi tak prosty lud polski, jak w ogóle cały świat chrześcijański jako do żywego serca Kościoła*¹.

Słowa te były niejako potwierdzeniem wypowiedzi biskupa w *Pierwszym liście pasterskim* z dnia 25 marca 1926 r. *powinienem pamiętać, że jestem ... pierwszym ministrem Najświętszej Maryi Panny, Królowej Korony Polskiej i powinniście pamiętać o tym i Wy, Najmilsi moi, że stanowicie częstochowską diecezję, że serce religijne Polski, mnie jako arcy-pasterzowi, Wam jako ludowi katolickiemu jest powierzone*². W tym samym dniu biskup Kubina dokonał odsłonięcia Cudownego Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w Cudownej Kaplicy na Jasnej Górze po przeprowadzeniu jego gruntownej konserwacji przez artystę-malarza Jana

¹ T. Kubina bp, Chrystus Eucharystyczny sercem Kościoła i życia chrześcijańskiego, w: *W podniosłych chwilach i doniosłych sprawach*, wyd. ks. W. Koźlicki, Częstochowa, 1931, t. 1, s. 239.

² T. Kubina bp, Pierwszy list pasterski, w: *Wiadomości Diecezjalne* R. I: 1926 s. 5.

Rutkowskiego na polecenie Komisji Episkopatu Polski. Mówił wówczas biskup: *Witamy Matkę Boską Częstochowską ze łzami radości w oczach, z sercem pełnym wdzięczności. Dziękujemy Bogu Wszechmogącemu, iż ten ogromny nasz skarb został nam uratowany*³.

Powyższe słowa Biskupa Kubiny wypowiedziane w pierwszych dniach istnienia diecezji częstochowskiej świadczą, że diecezja ta od chwili swego powstania została naznaczona znamieniem Matki Bożej, a pasterskie posługiwanie jej pasterzy było i miało być w przyszłości *pokornym, ale nieustraszonym wykonywaniem Jej rozkazów*⁴.

Jednym z istotnych znamion maryjności diecezji częstochowskiej były sanktuaria maryjne, rozsiane po całym terytorium nowej diecezji, przejętym zarówno z diecezji kieleckiej, jak i włocławskiej.

Przez wyrażenie *sanktuarium maryjne* będziemy rozumieć ośrodek religijny, w którym w specjalny sposób była i jest oddawana cześć Matce Bożej. Niezbędnym czynnikiem w tego rodzaju ośrodku jest wizerunek Matki Bożej czy to w formie obrazu, czy też figury. Z wymienionym wizerunkiem winien być związany kult Bogarodzicy ze strony wiernych. Kult taki musi trwać przez dłuższy okres czasu. Sam obraz czy figura Matki Bożej może reprezentować wysokie wartości pod względem artystycznym, ale może także pochodzić z kręgów tzw. twórczości ludowej. Formy kultu maryjnego mogą być różne, a więc przede wszystkim uroczyste nabożeństwa w święta Matki Bożej, pielgrzymki z okolicznych parafii do tej miejscowości, pieśni, modlitwy do Matki Boskiej, typowe tylko dla tego ośrodka, fundacje pobożne — kaplice, ołtarze i prebendy. Wreszcie bardzo ważnym elementem, świadczącym o żywotności kultu maryjnego były bractwa religijne, spośród których najpopularniejszymi były bractwa różańcowe, Matki Boskiej Łaskawej, Matki Boskiej Pocieszenia itp. Wreszcie istniał szczególnie w XVII w. zwyczaj, iż w ośrodkach, w których był czczony obraz Najśw. Maryi Panny lub Jej figura miejscowy biskup wydawał *decretum declarationis miraculosae imaginis BVM in ecclesia ...*. A gdy takiego orzeczenia nie było, można było spotkać w urzędowych pismach diecezjalnych nader ważne stwierdzenie *imago Beatae Virginis Mariae voce populi gratiosa*. Z polecenia władzy diecezjalnej w większych ośrodkach szczególnego kultu maryjnego prowadzono specjalne księgi, w których systematycznie spisywano zaistniałe cuda oraz inne łaski, uzyskane za wstawiennictwem Matki Najświętszej — *libri connotandorum miraculorum et gratiarum Beatae Mariae in ecclesia ... provisus A. D.*

³ T. Kubina bp, Przemówienie przy odsłonięciu obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej po dokonaniu nad jego konserwacją pracy, w: *W podniosłych chwilach i doniosłych sprawach*, t. 1 s. 22.

⁴ T. Kubina bp, Pierwszy list pasterski, s. 5.

Uroczystym uznaniem wizerunku Najśw. Maryi Panny za słynący cudami i specjalnymi łaskami była i jest koronacja wizerunku Matki Bożej koronami papieskimi. W czasie takiej koronacji, wyznaczony przez Ojca św. główny koronator w imieniu papieża wypowiada słowa: *jak rękami naszymi zostajesz koronowana na ziemi, tak niechaj przez Ciebie zasłużymy, aby Syn Twój Jezus Chrystus ukoronował nas chwałą i wyniesieniem w niebie*. Koronacja koronami papieskimi nie koniecznie musi się odbyć, aby istniało sanktuarium maryjne — koronacja jest uroczystym potwierdzeniem kościelnym prawdziwości dokonanych tam nadzwyczajnych wydarzeń.

W zależności od zasięgu terytorialnego kultu maryjnego mogą być sanktuaria narodowe, regionalne czy też lokalne w granicach kilku parafii, czy nawet jednej tylko parafii. W ten sposób do zaistnienia sanktuarium maryjnego nie wystarczy fakt istnienia parafii czy kościoła parafialnego pod wezwaniem Matki Bożej oraz tym bardziej ołtarza Matki Bożej w kościele. Nie spełnia tego warunku także fakt istnienia nabożeństw maryjnych nawet bardzo częstych, ale powszechnie przyjmowanych i stosowanych. Podobnie o istnieniu sanktuarium nie decyduje przechowywanie w kościele lub kaplicy cennego pod względem artystycznym obrazu Bogarodzicy. Nie wystarczy wreszcie pragnienie wiernych zorganizowania w swoim kościele sanktuarium maryjnego. Specjalne miejsca Matka Boska sama sobie wybiera, oczywiście najczęściej na gruncie przygotowanym przez wiernych poprzez nabożeństwa maryjne.

Tak więc dopiero wtedy, gdy zaistnieją odpowiednie warunki można mówić, że w danej miejscowości znajduje się sanktuarium Matki Bożej.

Diecezja częstochowska posiada sanktuaria maryjne od początku swojego istnienia, czyli od dnia 28 października 1925 r., kiedy pap. Pius XI erygował ją *Vixdum Poloniae unitas*. Oczywiście pierwszym i najważniejszym jest maryjne sanktuarium w Częstochowie na Jasnej Górze, *serce narodu polskiego* — jak je nazywał biskup Kubina, znane od sześciu wieków w granicach całej Rzeczypospolitej obojga Narodów, w okresie rozbiorów, w II Rzeczypospolitej i w naszych czasach. Znane nie tylko w Polsce, ale także na całym świecie.

Sanktuarium jasnogórskie posiada najbogatsze formy kultu maryjnego, wytworzone na przestrzeni wieków. Sam obraz częstochowski jest zbliżony do ikon bizantyjskich z X—XII wieku. Obraz został namalowany na desce lipowej techniką temperową. Matka Boska trzyma na lewej ręce Dzieciątko Jezus. Łagodny smutek i „przenikające” oczy Matki Bożej ujmują wpatrzonych w Jej Oblicze. Wreszcie cięcia na twarzy Najśw. Maryi Panny przypominają o profanacji obrazu w 1430 r.

Sprowadzony w 1382 r. na Jasną Górę obok Częstochowy obraz Matki Bożej posiada niezliczoną liczbę kopii, wykonanych przez malarzy artys-

tów i amatorów, a także w różnej formie dewocjonalia. W ciągu wieków pielgrzymi składali na Jasnej Górze liczne wota.

Ku czci Matki Boskiej Częstochowskiej zostało ustanowione specjalne święto z własnymi formularzami mszalnym i brewiarzowym. Powstały liczne pieśni i utwory sławiące Matkę Bożą Jasnogórską.

Do sanktuarium częstochowskiego od wieków przybywały pielgrzymki, a w nich nie tylko prosty lud polski, ale także polscy władcy, m. in. w 1448 r. pierwszy odbył pielgrzymkę do Częstochowy Kazimierz Jagiellończyk⁵. Wśród pielgrzymów, polskich monarchów nie można pominąć króla Jana III Sobieskiego, który przed 300 laty pielgrzymował na Jasną Górę kilka razy.

Tu istniały liczne bractwa i stowarzyszenia religijne, troszczące się o należyty rozwój kultu maryjnego. Pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej wznoszono kościoły parafialne i nadawano wezwania patronom. W granicach diecezji częstochowskiej są 4 parafie pod wezwaniem Matki Boskiej Jasnogórskiej. Ponadto istnieje wiele Jej ołtarzy i obrazów w kościołach, kaplicach oraz w kapliczkach przydrożnych.

Obraz jasnogórski został ukoronowany w dniu 8 września 1717 r. przez biskupa chełmskiego Krzysztofa Szembeka, nowe korony nałożone zostały w 1910 r., a także 3 maja 1966 r. przez biskupów polskich (w dniu uroczystości milenijnych).

W 1937 r. w hitlerowskich Niemczech w dzienniku *Arbeitsmann* pojawiły się ataki na kult Matki Boskiej Częstochowskiej, a następnie zniszczono wiele Jej obrazów w III Rzeszy. Wówczas wobec wielkiej liczby mieszkańców Częstochowy, biorących udział w patriotyczno-religijnej manifestacji na Jasnej Górze biskup Kubina wypowiedział (w dniu 5 września 1937 r.) znamienne słowa: *pogański rasizm niemiecki, na którego konto niewątpliwie należy zapisać tę zniewagę naszego narodu, jak nie przestanie zwalczać Najświętszej Maryi Panny i Kościoła św., tak też nie przestanie zwalczać katolickiego narodu polskiego i katolickiej Polski ... Bądźmy więc czujni*⁶.

Do rozwoju sanktuarium jasnogórskiego w latach powojennych w ogromnej mierze przyczynił się Prymas Polski Kardynał Stefan Wyszyński, a obecnie jeszcze bardziej Papież — Polak Jan Paweł II⁷.

⁵ K. Górski, *Od religijności do mistyki. Zarys dziejów życia wewnętrznego w Polsce*, cz. I (966—1795), Lublin 1962 s. 36.

⁶ T. Kubina bp, *W obronie czci Matki Boskiej. Przemówienie... wygłoszone na Jasnej Górze podczas wielkiej manifestacji religijnej społeczeństwa częstochowskiego (dn. 5.IX.1937 r.)* w: *Niedziela R. XII: 1937 — dodatek s. 3*; *Bluźniercza napaść urzędowego pisma niemieckiego na cześć Matki Boskiej Częstochowskiej* w: *Niedziela R. XII: 1937 s. 454*; *Protest Katolickiej Częstochowy przeciw bluźnierstwom pogańskiego hitleryzmu* w: *Niedziela R. XII: 1937 s. 454*.

⁷ Literatura dotycząca sanktuarium jasnogórskiego została podana w *Encyklopedii Katolickiej* wyd. KUL pod hasłem *Częstochowska Matka Boża* t. 3 kol. 852—879.

W ziemi radomszczańskiej w kierunku południowo-wschodnim od Radomska znajduje się drugie sanktuarium maryjne o zasięgu ogólnopolskim w miejscowości Gidle, będące pod opieką ojców dominikanów. Nie wielką figurę Matki Bożej wyorał z roli miejscowy rolnik w 1516 r. Umieszczono ją najpierw we wgłębieniu krzyża przydrożnego, potem w kaplicy, a następnie w kościele dominikańskim. W 1616 r. władza duchowna archidiecezji gnieźnieńskiej uznała figurę gidelską za cudowną, a podstawą były cuda i otrzymane łaski za wstawiennictwem Matki Bożej. Tu przybywały pielgrzymki w drodze z Warszawy do Częstochowy oraz pielgrzymki z całej Polski. Sanktuarium gidelskie odwiedził w pielgrzymce król Władysław IV Waza wraz ze swoimi braćmi Janem Kazimierzem i Karolem, biskupem wrocławskim, a później przybył tu także król Michał Korybut Wiśniowiecki. Tutaj zmierzały pielgrzymki z różnych stron Polski w czasie rozbiorów.

Kaznodzieje dominikańscy głosili chwałę Matki Bożej Gidelskiej w licznych kazaniach, misjach i rekolekcjach oraz poprzez zakładanie bractw różańcowych. Powstały tu różne pieśni i modlitwy, a liczne wota składane w kaplicy Matki Boskiej Gidelskiej świadczyły o cudach i łaskach, otrzymanych za wstawiennictwem Matki Bożej, wymodlonych przed Jej figurą w Gidlach. Cuda i łaski zostały spisane w specjalnej księdze pt. *Skarb wielki*. Prymas Polski Maciej Łubieński w dniu 30 października 1651 r. zatwierdził wydarzenia w Gidlach jako cudowne.

Uroczystej koronacji figury Matki Bożej w Gidlach dokonał biskup wrocławski Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki przy współudziale biskupa łódzkiego Wincentego Tymienieckiego w dniu 19 sierpnia 1923 r. W uroczystości wzięło udział ok. 300 tysięcy pielgrzymów. W okresie II wojny światowej kult maryjny w Gidlach napotykał na liczne przeszkody ze strony władz okupacyjnych. Zaś po zakończeniu okupacji hitlerowskiej już nie osiągnął takiego poziomu, jak to miało miejsce w latach międzywojennych⁸.

W okresie istnienia diecezji częstochowskiej zostały ukoronowane koronami papieskimi 3 wizerunki Matki Bożej — w Leśniowie k. Żarek, Dąbrowie Górniczej i Wieluniu. Akt koronacji był publicznym uznaniem cudownego charakteru tych wizerunków w oparciu o zaistniałe fakty.

Najdawniejszym z wymienionych było sanktuarium Matki Boskiej w Leśniowie, będące pod opieką ojców paulinów. Figura Matki Bożej pochodzi z czasów przywiezienia obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasną Górę. Z kaplicy figura została przeniesiona do kościoła klasztor nego paulinów i umieszczona w głównym oltarzu, w którym znajduje się

⁸ K.M. Zukiiewicz OP., *Matka Boska Gidelska, Miejsce Piastowe 1929*; A. Friedrich TJ., *Historie cudownych obrazów Najśw. Maryi Panny w Polsce*, Kraków 1908 t. 3 s. 202—206.

także w obecnych czasach. Przybywały tu pielgrzymki, szczególnie w drodze do Częstochowy. Znane są liczne cuda i łaski wyproszone. Świadectwem uzyskania łask są liczne wota składane w kościele paulińskim w Leśniowie. Te fakty stały się podstawą do przeprowadzenia uroczystej koronacji Matki Boskiej Leśniowskiej w dniu 13 sierpnia 1967 r. Głównym koronatorem był Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński, a współkoronatorami — metropolita krakowski Karol Kardynał Wojtyła i ordynariusz częstochowski biskup Stefan Bareła⁹.

W 1968 r. odbyło się w Polsce najwięcej uroczystych koronacji wizerunków Bogarodzicy. Wśród 9 koronowanych wizerunków Matki Bożej była także figura Matki Boskiej Anielskiej z Dzieciątkiem w Dąbrowie Górniczej. Jest to figura normalnej wielkości. Matka Boża trzyma Dziecię Jezus na lewej ręce, a w prawej ma berło. Obok Matki Bożej znajduje się grupa świętych oraz 6 aniołów, klęczących u Jej stóp.

W Dąbrowie Górniczej działało Bractwo Matki Boskiej Anielskiej, zatwierdzone w dniu 15 kwietnia 1909 r. przez papieża św. Piusa X, które rozwinęło się w całym Zagłębiu Dąbrowskim.

Inicjatorem kultu Matki Bożej Anielskiej był ks. Grzegorz Augustynik, który w kazaniach często powtarzał: *jeżeli będziecie czcić Królowę Aniołów, to Ona zawsze bronić Was będzie*. Miały tutaj miejsce cudowne wydarzenia, uzdrowienia, nawrócenia, otrzymano liczne łaski¹⁰. Wielkim czcicielem Matki Boskiej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej był zmarły proboszcz tej parafii ks. infułat Jan Domarańczyk¹¹.

Koronacji figury Matki Boskiej Anielskiej dokonał Prymas Polski Stefan Wyszyński, a współkoronatorami byli Kardynał Karol Wojtyła i biskup częstochowski Stefan Bareła. Po odprawieniu Mszy św. Kardynał Wojtyła powiedział: *W tę wspólną dzisiejszą koronacyjną Mszę św., w naszą ofiarę włączyłem nie tylko smutek i radość dnia dzisiejszego, ale to wszystko co z człowieka pochodzi, co jest dziełem i trudem, ten przeogromny warsztat pracy, który tu wokół kościoła dąbrowieckiego szeroko się rozłożył na ziemi i pod ziemią*¹². Jest to najmłodsze sanktuarium maryjne w granicach diecezji częstochowskiej.

W dniu 5 września 1971 r. w Wieluniu odbyła się niezwykła uroczystość. Przy udziale bowiem całego niemal Episkopatu Polski odbył się

⁹ H. Czerwień ZP., Z dziejów kultu Matki Boskiej Leśniowskiej, mps w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie.

¹⁰ Z. Wajzner ks., Koronacja figury Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej dnia 19 maja 1968 r., w: *Częst. Wiadomości Diecezjalne* R. 43: 1969 s. 81—85; H. Radecki ks., Działalność duszpasterska ks. Grzegorza Augustynika, proboszcza w Dąbrowie Górniczej w l. 1897—1916, w: *Częst. Studia Teologiczne* t. 5: 1977 s. 185—210.

¹¹ J. Związek ks., Ks. Domarańczyk Jan 1895—1978, w: *Częst. Wiadomości Diecezjalne* R. 52: 1978 s. 212—217.

¹² Ojciec święty Jan Paweł II w sanktuariach Polski, Szymanów 1979 s. 57.

akt koronacji cudownego obrazu Matki Bożej Pocieszenia w kolegiacie wieluńskiej. Byli obecni generalni i prowincjonalni przełożeni zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich, delegacje Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Akademii Teologii Katolickiej, licznie przybyło duchowieństwo diecezjalne i zakonne oraz ogromne rzesze wiernych. Nad całością spraw związanych z koronacją obrazu wieluńskiego czuwał miejscowy prepozyt kapituły kolegiackiej ks. prałat Edward Banaszekiewicz. Aktu koronacji dokonał Prymas Tysiąclecia przy współudziale metropolity krakowskiego Kard. Wojtyły oraz ordynariusza częstochowskiego Stefana Bareły¹³.

Obraz wieluński ukazuje Matkę Bożą trzymającą na kolanach Dziecię Jezus. Na skrawku opadającego płaszcza widnieje napis: *monstra te esse matrem*.

Obraz został namalowany w 1640 r. w Krakowie na zamówienie przeora augustiańskiego ks. Stanisława Starowskiego. W II połowie XVII wieku przeor augustianów wieluńskich, Amadeusz Małaczyński, podał w kronice klasztornej: *habet quoque eadem ecclesia celebrem Beatae Mariae Virginis imaginem, quam Deus suis dignatus est decorare gratiis. Ad hanc multi fideles confluunt et in suis augustiis levamen, in afflictionibus consolationem, in infirmitatibus sanitatem reportant suaque vota solvunt et relinquant*.

Od 2 września 1685 r. istniało tu Bractwo Matki Boskiej Pocieszenia. Liczne zapisy świadczyły o popularności bractwa i kultu Matki Bożej. Przybywały tu pielgrzymki z okolicznych parafii, a także z Kalisza i Sieradza. Miały miejsce cudowne uzdrowienia. Kult maryjny szerzyli także Misjonarze św. Rodziny z Wielunia. W okresie terroru okupacyjnego kult Matki Bożej nieco osłabł, ale po wojnie ponownie się rozwija¹⁴.

W czasie koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu ówczesny metropolita krakowski, a obecny papież Jan Paweł II powiedział: *skoro zaś ukoronowaliśmy na ziemi wieluńskiej Matkę Bożą Pocieszycielkę ... pragnę od siebie do tej chwały macierzyńskiej dodać jeszcze jeden rys z przeszłości. Ta Matka matek, Pocieszycielka rodzących, jest Matką Kościoła rodzącego dzieci w Sakramencie Kapłaństwa. Dzisiaj tak bardzo życzymy Kościołowi Częstochowskiemu, żeby mógł w swoim życiu naśladować macierzyństwo Matki Bożej*¹⁵.

---

¹³ E. Banaszekiewicz ks., Koronacja obrazu Matki Bożej Pocieszenia w kolegiacie wieluńskiej w dniu 5 września 1971 r, w: *Częst. Wiadomości Diecezjalne* R. 46: 1972 s. 104—108.

¹⁴ W. Patykiewicz ks., E. Banaszekiewicz ks., Obraz Matki Bożej Pocieszenia w kolegiacie wieluńskiej, w: *Częst. Wiadomości Diecezjalne* R. 45: 1971 s. 107—115.

¹⁵ Ojciec święty Jan Paweł II w sanktuariach Polski, s. 63—64.

W związku z uroczystościami koronacyjnymi wizerunków Matki Bożej należy podkreślić jeszcze jeden, ale bardzo istotny moment. Najwyższą formę kultu przez którą Kościół oddaje cześć Matce Bożej w Jej obrazach i figurach jest, jak to wyżej podano, koronacja koronami papieskimi. Nie może być jednak koronacji obrazu lub figury Matki Bożej bez istotnego udziału ordynariusza miejsca. To biskup ordynariusz wnosi petycję do Ojca św. o koronację po uprzednim szczegółowym zbadaniu wymaganych warunków. Obecny ordynariusz częstochowski biskup Stefan Bareła trzykrotnie zwracał się do Stolicy Apostolskiej w tej sprawie. Jako ordynariusz częstochowski razem z Prymasem Polski Stefanem Wyszyńskim i obecnym Ojcem św. Janem Pawłem II nakładał korony papieskie na wymienione wizerunki Matki Bożej w Leśniowie, Dąbrowie Górniczej i Wieluniu.

Wśród sanktuariów maryjnych w diecezji częstochowskiej należy wymienić 4 ośrodki kultu maryjnego, w których znajdują się obrazy Matki Boskiej Częstochowskiej. Zasięg terytorialny kultu w tych ośrodkach ogranicza się do jednej lub kilku parafii. Kult w tych parafiach przetrwał wszakże długi okres i nadal jest aktualny. Wspomniane obrazy Matki Bożej Częstochowskiej znajdują się w kościołach parafialnych — w Czastarach, Dankowie, Mstowie i Truskolasach. Wszystkie są kopiami obrazu jasnogórskiego, chociaż pochodzącymi z różnych źródeł. Najprostszą kopią jest obraz Matki Boskiej Częstochowskiej w Czastarach, umieszczony w głównym ołtarzu, czczony przez miejscowych wiernych oraz wiernych z sąsiednich parafii. Do Czastar przybywały także pielgrzymki z sąsiednich parafii¹⁶. Odnowiony został po zniszczeniach wojennych staraniem proboszcza ks. Mieczysława Piegi.

Nieznany malarz namalował kopię obrazu częstochowskiego, który znajduje się w kościele parafialnym w Dankowie. Podczas konserwacji obrazu w 1975 r. stwierdzono, że pod ówczesnym obrazem znajdował się dawniejszy obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Obok ołtarza, w którym został umieszczony obraz Matki Boskiej Częstochowskiej znajdował się napis po łacinie: *Ten obraz trzy razy płakał Roku Pańskiego 1620 podczas oktawy Bożego Ciała w obecności ludzi różnego stanu zwłaszcza ks. Jana Kobzielińskiego, proboszcza dankowskiego. Odnowiony został R. P. 1771 dnia 14 sierpnia. Mansjonariusze przy tamtejszym kościele, którzy zostali zatwierdzeni przez prymasa Polski Macieja Łubieńskiego w dniu 13 stycznia 1644 r., mieli opiekować się obrazem i szerzyć kult*

¹⁶ S. Chodyński ks., *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri ... dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1878, Varsoviae 1877 s. 61; Wacław z Sulgostowa (Nowakowski) ks., O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne, Kraków 1902 s. 105.*

Bogarodzicy. Bractwo Różańcowe założono staraniem Stanisława Warszkiego, fundatora kościoła parafialnego i kasztelana krakowskiego w dniu 15 sierpnia 1659 r.¹⁷

Wreszcie obraz Matki Boskiej Częstochowskiej we Mstowie jest najmniejszym spośród wymienionych. Został on wytłoczony w papierze i pochodzi prawdopodobnie z pracowni wrocławskiej. Był własnością Zofii Zamojskiej, mieszkającej w Strzelcach k. Brzeźnicy u swego stryja Stefana Zamojskiego, obrońcy Jasnej Góry w czasie najazdu szwedzkiego. Zofia Zamojska sparaliżowana i pozbawiona mowy, miała wielkie nabożeństwo do Matki Bożej. Cudownie uzdrowiona, otaczała wielką czcią obraz Bogarodzicy. Wkrótce łask doznawali także inni mieszkańcy tej okolicy. Mąż Zofii Baltazar Widawski dla zapewnienia obrazowi należytej opieki oddał go do klasztoru Kanoników Regularnych we Mstowie. Wierni szukali tu pomocy Matki Bożej w czasie zarazy (morowego powietrza) i bywali wysłuchani. O tym obrazie napisał ks. Stanisław Chodyński: *gratiosa imago censetur BM Częstochoviensis*¹⁸.

Od wielu wieków znany jest obraz Matki Boskiej Łaskawej w Truskolasach, nazywany obrazem Matki Boskiej Truskolaskiej. Jest to jedna z wcześniejszych kopii Cudownego Obrazu na Jasnej Górze, chociaż posiada pewne odmienne cechy od jasnogórskiego wzoru — układ szat, kolor twarzy Matki Bożej i rąk jest jasny, nie ma charakterystycznych cięć na twarzy Matki Bożej. W 1655 r. tuż przed potopem szwedzkim nabył go miejscowy kowal od malarza Stanisława Bobrowskiego z Widawy. Został umieszczony w kapliczce. Po profanacji przez Szwedów — złożony w kościele parafialnym.

W 1677 r. odnotowano tutaj wydarzenia, uznane jako cudowne przez komisję ustanowioną przez sufragana krakowskiego biskupa Mikołaja Oborskiego w 1683 r. Były to uzdrowienia, gł. przywrócenia wzroku.

Jeszcze w latach przedwojennych do Truskolas na odpust Matki Boskiej Truskolaskiej (VI niedziela po Wielkanocy) przybywały kompanie z sąsiednich wiosek oraz parafii powstałych z dawnej parafii truskolaskiej¹⁹.

Analogiczny charakter, a mianowicie tylko lokalny posiadają ośrodki kultu maryjnego w następujących miejscowościach — Wzgórze św. Doroły k. Grodzca, Kłobuck, Łubnice, Mrzyglód, Pajęczno, Praszka, Roz-

---

¹⁷ A. Fridrich T.J., dz. cyt., t. 3 s. 198; S. Chodyński ks., *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri ... dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis ... 1879, Varsoviae 1878 s. 57—58.*

¹⁸ S. Barącz, *Cudowne obrazy Matki Najświętszej w Polsce, Lwów 1891 s. 184; A. Fridrich T.J., dz. cyt., s. 236—238; S. Chodyński ks., dz. cyt., s. 68.*

¹⁹ A. Głębocki, *Kościół w Truskolasach, w: Kłosa t. 17: 1873 nr 425 s. 122; Wacław z Sulgostowa, dz. cyt.; s. 675—676.*

prza, Ruda k. Wielunia i Sulmierzyce. Przedmiotem kultu jedynie w Łubnicach jest figura Matki Boskiej, w pozostałych miejscowościach znajdują się Jej obrazy.

W Grodźcu na Wzgórzu św. Doroty — na podziękowanie za cudowne uzdrowienie dziecka robotnik ze wsi Kamień w 1865 r. nabył obraz wskazany przez Matkę Boską w Piekarach, przeniósł przez granicę prusko-rosyjską i w dniu 6 sierpnia tr. obraz został uroczyście złożony w kaplicy na Wzgórzu św. Doroty jako obraz Matki Boskiej Pocieszenia. Tu przybywali Polacy ze Śląska, będącego pod panowaniem niemieckim, by szukać sił do przetrwania niewoli. Tu podczas niewoli narodowej także lub Zagłębia Dąbrowskiego zbierał się na modlitwę²⁰.

W kościele parafialnym w Kłobucku znajduje się dawny obraz należący do grupy tzw. madonn piekarskich, oparty na motywach bizantyjskich. Pochodzi prawdopodobnie z XV w., a sprowadzony był zapewne przez Kanoników Regularnych. Kult Matki Bożej szerzyli gorliwie Kanonicy Regularni. Liczne wota świadczyły o otrzymanych łaskach. Przed tym obrazem członkowie Bractwa Różańcowego w niedziele i święta śpiewali różaniec, a z ołtarzem, w którym znajdował się obraz Matki Boskiej związane były wieczyste odpusty dla członków Bractwa Różańcowego. Z chwilą kasaty klasztoru Kanoników Regularnych w Kłobucku w okresie Księstwa Warszawskiego obraz pozostał, ale kult maryjny osłabł do tego stopnia, że ks. Chodyński pod koniec XIX w. nie dostrzegał już śladów tego kultu w Kłobucku²¹.

Ludowa pobożność wiąże cudowną działalność Matki Bożej z Jej figurą w Łubnicach, zwłaszcza w okresie budowy kościoła parafialnego. W niebezpieczeństwach wierni uciekali się pod opiekę Matki Bożej. Tu żywy kult Matki Bożej jako w terenach przygranicznych z Niemcami był wyrazem nie tylko religijności, ale i polskości. Czas pochodzenia figury nie jest znany²².

Podobną rolę spełniał obraz Matki Bożej w kościele parafialnym w Praszce, znany tam już w 1717 r. Został umieszczony w kaplicy wybudowanej przez Zofię Wężyk. Przy ołtarzu z obrazem Matki Bożej zostało erygowane Bractwo Różańcowe, zatwierdzone przez sufragana gnieźnieńskiego biskupa Franciszka Kraszkowskiego w dniu 23 lutego 1718 r. Nad rozwojem kultu maryjnego czuwali masjonariusze. W latach

---

²⁰ F. Łojek ks., Cudowny obraz Matki Boskiej w kościele św. Doroty w Grodźcu, w: *Niedziela* R. I: 1926 nr 23 s. 4; Tenże, Historia góry i kościoła św. Doroty w Grodźcu, w: *Niedziela* R. I: 1926 nr 26 s. 6—7.

²¹ Z. Jakubowski ks., Obraz Matki Bożej w kościele kłobuckim, w: *Częst. Wiadomości Diecezjalne* R. 47: 1973 s. 281—284.

²² Katalog zabytków sztuki w Polsce. t. 2. Województwo łódzkie, z. 12. Powiat wieluński, opr. H. Hohensee-Ciszewska, B. Wolff, Warszawa 1953 s. 11.

międzywojennych młodzi Polacy udający się na roboty sezonowe do Niemiec przez Praszkę, gromadzili się przed tym obrazem Bogarodzicy, prosząc Ją o opiekę na obczyźnie ²³.

W Mrzygłodzie kult Matki Boskiej rozwijał się głównie w okresie zaborów. W głównym ołtarzu w kościele parafialnym widnieje duży obraz Matki Bożej Wniebowziętej. Przybywały tu pielgrzymki z Włodowic, Kromolowa i Zawiercia. Były liczne wota, niektóre bardzo cenne. Bractwo Różańcowe istniało od 8 września 1644 r., a jego członkowie codziennie śpiewali godzinki do NMP i odprawiali drogę krzyżową. Obecnie kult maryjny jest tutaj bardzo żywy ²⁴.

Oryginalny obraz Matki Bożej znajduje się w kościele parafialnym w Rozprzy — Matka Boża adoruje śpiące Dzieciątko Jezus. Częściej znane są tego typu obrazy na terenie dawnej Ziemi Sieradzkiej. Dla Kościoła w Rozprzy obraz ofiarował Jan Puszkowski z Pruszkowa. W latach 1735—1810 w księdze różańcowej odnotowano 16 cudownych uzdrowień. W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego* podano, że kościół w Rozprzy *nic godnego uwagi nie zawiera, oprócz starego obrazu NMP... uważanego powszechnie za cudowny* ²⁵.

Wreszcie w najstarszej parafii ziemi wieluńskiej w Rudzie jest także mało znany obraz Matki Boskiej, uważany przez miejscową ludność za cudowny. Było to Bractwo Różańcowe. W okresie okupacji hitlerowskiej przed tym obrazem modliła się polska ludność katolicka o przetrwanie wojny. Przybywały tu pielgrzymki. Używany był i jest tytuł — Matka Boska Rudzka ²⁶.

Pozostały jeszcze sanktuaria maryjne w Pajęcznie i Sulmierzycach, które w najbliższej przyszłości winny się znaleźć wśród ośrodków maryjnych, w których wizerunki Bogarodzicy zostały ukoronowane koronami papieskimi. Długowieczność kultu w obu ośrodkach jest udowodniona. Nabożeństwo różańcowe stanowiło główną formę kultu. Były Bractwa Różańcowe oraz kapłani — mansjonariusze i prebendarze, czuwający nad kultem maryjnym. Obrazy pochodzą z dawnego okresu. W Pajęcznie tradycja głosi, że obraz złożył w miejscowym kościele proboszcz Fulko, późniejszy arcybiskup gnieźnieński Pełka. Stanisław z Łowicza, proboszcz w Pajęcznie i profesor Akademii Krakowskiej w latach 1530—

²³ S. Chodyński ks., *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri ... dioecesis Vladislaviensis* 1878, s. 85—86; *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 2 z. 12 s. 15.

²⁴ R. Wójcik ks., *Dzisiejszy opis kościoła parafialnego w dawnym mieście Mrzygłodzie*, rps Archiwum Parafialne w Mrzygłodzie.

²⁵ S. Chodyński ks., *Catalogus ... dioecesis Vladislaviensis ... 1878 s. 128*; *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chlebowskiego, Warszawa 1888 t. 9 s. 842—844; *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 2 z. 7 s. 22—23.

²⁶ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 2 z. 12 s. 16.

1563 spisał liczne cuda, mające miejsce w Pajęcznie i okolicy za wstawiennictwem Matki Bożej. Natomiast w Sulmierzycach kult maryjny był skupiony wokół Madonny Sulmierzyckiej Łukasza Cranacha Starszego. Dzieło to w kościele sulmierzyckim spełniało przede wszystkim funkcję religijną. Dla obu ośrodków odnaleziono dokumenty stwierdzające, że były to *imagines miraculosae BVM*, a lud wierny uznawał je za słynące łaskami *imagines voce populi gratiosae* ²⁷.

Po powyższym przeglądzie sanktuariów i ośrodków kultu maryjnego należy postawić pytanie — jaką funkcję one spełniały w przeszłości zarówno w czasach poprzedzających powstanie diecezji częstochowskiej, jak i po jej utworzeniu. Dzięki sanktuariom maryjnym następowało zawsze duże ożywienie religijności w parafii i jej okolicy. Wierni byli mocno przywiązani do tych miejsc oraz odbywanych tam praktyk religijnych. Sanktuaria stanowiły najlepszą obronę wiary katolickiej przed wpływami innowierców. Dla następnych pokoleń cudowne wydarzenia były najlepszą argumentacją religijną. Przez omawiane ośrodki Matka Boża prowadziła wiernych do Boga, a Jej opieka ujawniała się w sposób wprost dostrzegalny. Był zwyczaj spisywania cudownych wydarzeń, potwierdzonych zeznaniami naocznych świadków. Dzięki temu po wiekach możemy dowiedzieć się o cudownych wydarzeniach w różnych miejscach polskiej ziemi. Odnotowywano je nie tylko w księgach brackich i kronikach, ale także w innych księgach parafialnych i protokołach wizytacyjnych.

A w obecnych czasach rola sanktuariów maryjnych nawet tych lokalnych jest także wielka. Przede wszystkim należy sobie przypomnieć, że Matka Boża wybrała sobie te miejsca i o nich trzeba przypominać wiernym zwłaszcza młodemu pokoleniu. I dzisiaj Opatrzność Boża wyznaczając miejsca szczególnej czci Matki Bożej daje je duszpasterzom i wiernym dla głębszego i ufniejszego błagania o wstawiennictwo Matki Bożej poprzez specjalną cześć Jej oddawaną. Dzięki sanktuariom łatwiej prowadzić wiernych ku doskonalszemu życiu chrześcijańskiemu, oczywiście przy zrozumieniu i odpowiednim wysiłku duszpasterzy ²⁸. Wreszcie san-

---

²⁷ W. Pogorzelski ks., *Obraz Matki Bożej Pajęckiej*. w: *Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej* R. XIII: 1920 s. 110—113; Tenże, *Matka Boska Pajęcka*, w: *Chorągiew Maryi* R. XVI: 1920 s. 18; S. Barącz ks., dz. cyt., s. 207; Wacław z Sulgostowa, dz. cyt., s. 496; A. Fridrich TJ, dz. cyt., t. 3 s. 240—241; J. Związek ks., *Łaskami słynący obraz Matki Bożej w kościele parafialnym w Pajęcznie*, w: *Częst. Wiadomości Diecezjalne* R. 54: 1980 s. 196—214; S. Chodyński ks., *Catalogus ... dioecesis Vladislaviensis ... 1880*, s. 101—102; W. Drecka, *Polskie Cranachiana*, w: *Biuletyn Historii Sztuki* R. XVI: 1954 s. 33—35.

²⁸ Pap. Paweł VI, *List Ojca św. Pawła VI do rządców sanktuariów maryjnych*, w: *Częst. Wiadomości Diecezjalne* R. 45: 1971 s. 193—195.

ktuaria przypominają o doniosłości dawnych praktyk religijnych, zwłaszcza modlitwy różańcowej, godzinek do NMP, pieśni i modlitw lokalnych. Tu najłatwiej przypominać i pogłębiać kult maryjny, prowadzący najprostszą drogą do Chrystusa, o czym mówił biskup Kubina w Chicago w 1926 r.

I na koniec, sanktuaria maryjne powinny i dzisiaj posiadać jak najlepszą dokumentację. Opatrzność Boża wyznaczyła je bowiem nie tylko dla współczesności, ale także dla następnych pokoleń.

THE SANCTUARIES OF THE HOLY VIRGIN IN THE CZĘSTOCHOWA DIOCESE

Summary

In the territory of the Częstochowa diocese is the famous sanctuary devoted to the cult of the Virgin Mary at Jasna Góra. It is well known in every part of Poland and all over the world. It has become the central place of the Polish religious life. In this diocese there have been developed various forms of the cult of Our Lady of Częstochowa. In 1923 bishop Stanisław Zdzitowiecki of Włocławek crowned with papal crowns the statue of the Virgin Mary in the Dominican Church of Gidle. The sanctuary has also been known for centuries in the whole of Poland.

Since the beginning of the Częstochowa diocese two statues and one image of the Holy Virgin have been crowned with papal crowns. They are the statue of Our Lady in the Pauline Church at Leśniów, the statue of Our Lady of Angels at Dąbrowa Górnicza and the image of Our Lady of Consolation at Wieluń. They were crowned by the Primate of Poland, Cardinal Stefan Wyszyński with the participation of the present Pope, the ex-metropolitan bishop of Kraków, Cardinal Wojtyła and the Częstochowa Bishop, Stefan Bareła.

In the Częstochowa diocese there are four centres of the Holy Virgin's cult, in which the images of Our Lady are worshipped. They are Czastary, Danków, Mstów and Truskolasy. In other parishes there are various images of the Virgin Mary considered, *voce populi*, to be miraculous. They are in Grodziec, Kłobuck, Łubnice (the statue), Mrzygłód, Pajęczno, Praszka, Rozprza, Ruda and Sulmierzyce. The images of Our Lady at Pajęczno and Sulmierzyce will probably be crowned in a short time.